



Published on [www.bilvavi.net](http://www.bilvavi.net)

[Home](#) > סוגיות בפרשה 034 אחרי מות קדושים ארון

## סוגיות בפרשה 034 אחרי מות קדושים ארון

### מקום הארון מחייב מיתה

[א] השבוע, פרשת אחרי־קדושים, נעסוק בענין הארון. "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימותו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות, כי בענן אראה על הכפורת" (אחרי מות ט"ז א'-ב'). הרי שנאמרו כאן שלשה מקומות שנאסרו על אהרן ובניו. מקום ראשון - ואל יבוא בכל עת אל הקדש, זהו ההיכל (רש"י עירובין ק"ה א', פסחים צ"ה ב'). מקום שני - מבית לפרוכת. מקום שלישי - אל פני הכפורת אשר על הארון. הפסוק עצמו מתחלק לשנים. יש בו איסור לאו ויש בו חיוב מיתה. ואל יבוא - זהו הלאו, אזהרה. ולא ימות - זהו העונש. הרי שישנה כאן אזהרה וישנו כאן עונש. אמנם איזה מקום נאסר רק בלאו ואיזה מקום יש בו חיוב מיתה, זו מחלוקת רבי יהודה וחכמים במנחות (כ"ז ב'), ומחלוקתם בקרא דידן. לכ"ע בהיכל מחוץ לקדש קדשים האיסור הוא לאו בלבד, וזה הנקרא בפסוק אל הקודש. וכמו כן לכ"ע ללכת עד למקום הארון שעליו הכפורת יש בזה חיוב מיתה, וזה הנקרא בפסוק ואל פני הכפורת. מחלוקתם בקדש הקדשים מעבר לפרוכת ועד לפני הארון, הנק' בפסוק מבית לפרכת. לרבי יהודה עובר במקום זה על לאו משום דדינו כהיכל, ולחכמים כניסה למקום זה מחייבת מיתה דדינו כלגשת עד הארון ממש. כלומר החיוב מיתה בכניסה לקדש קדשים אינו מצד עצם הכניסה לקדש קדשים אלא מצד הארון, ואפילו בבית שני שלא היה שם ארון (משנה יומא נ"ג ב'). יוצא שהדין נקבע לפי הקירבה למקום הארון, ומקום הארון הוא סיבת חיוב המיתה.

### לאהרן הותר להכנס בכל עת בתנאים מסוימים

[ב] נתבונן עתה בסוגית החיוב מיתה שיוצרת קדושת הארון וקדושת מקום הארון. אסור לכהן גדול להכנס לקדש הקדשים בכל ימות השנה ואפילו ביום כיפורים שלא לצורך עבודה (משנה כלים פ"א מ"ט). שהרי הכהן גדול נכנס ביום הכיפורים לקדש הקדשים ארבעה פעמים (פירוש משניות לרמב"ם שם): להקטיר קטרת, להזות מדם השעיר, מדם הפר, להוציא את המחטה. אם נכנס פעם חמישית - חייב מיתה (תוספתא כלים ב"ק פ"א אות ז'). אמנם במדרש מבואר (ויק"ר פרשה כ"א פיסקא ז, יל"ש ויקרא פט"ז רמז תקע"א) שלאהרן היה מותר להכנס בכל עת בתנאים מסוימים, "אמר ר' יהודה צער גדול היה לו למשה בדבר זה, אמר, אוי לי שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו. בכל עת, יש עת לשעה, ואל יבוא בכל עת. יש עת ליום, ומים במשורה תשתה. יש עת לשנה, ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלכים. יש עת לשנים עשרה שנה, עד עת בא דברו. יש עת לשבעים שנה, כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה ואומר עד בא עת ארצו. יש עת לעולם, נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו. א"ל הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור, לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת לי"ב שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם, אלא בכל עת שהוא רוצה ובלבד שיהא נכנס בסדר הזה". ופירוש "בסדר הזה", היינו לפי סדר הפסוקים, דעבודת יוה"כ אינה לפי סדר הפסוקים (עי' רש"י אחרי מות ט"ז כ"ג). הגר"א (עי' הגהות הרד"ל על ויק"ר הנ"ל אות י"ב, ועי' חכמת אדם בסוף הלכות אבלות), סבר שרק לאהרן מותר להכנס בכל עת בסדר הזה, אבל שאר הכהנים מבניו, וקל וחומר בדורות לאחר מכן, גם בסדר הזה בשאר ימות השנה אסור.

[ג] והנה בענין הארון דנה הגמרא בבבא בתרא (דף י"ד), ובירושלמי (שקלים פ"ו ה"א דף כ"ה, סוטה פ"ח ה"ג דף ל"ז). ישנה מחלוקת ידועה (כלים פ"ז מ"י, סוכה ה' ב') בין רבי מאיר לרבי יהודה בסתם אמה האם היא בת ששה טפחים (לר"מ) או בת חמישה טפחים (לר"י). לפי זה ישנה מחלוקת במידות הארון שאורכו היה שתיים וחצי אמה ורוחבו אמה וחצי (פר' תרומה כ"ה י'). לר"מ אורכו חמישה עשר טפחים ורוחבו תשעה טפחים. בעוד שלר"י אורכו שתיים עשרה וחצי טפחים ורוחבו שבעה וחצי טפחים. הגמרא שם דנה מה היה מונח בארון שהיה בקדש הקדשים. מבואר בפסוק (פר' תרומה כ"ה ט"ז, פקודי מ' כ') שהקב"ה ציוה את משה רבינו לתת את לוחות העדות בארון. אבל כמו שידוע היו לוחות ראשונים ולוחות שניים, לכן אומרת הגמרא (ב"ב י"ד ב', ובירושלמי שם) שלוחות שניות ושברי לוחות ראשונים היו מונחים בארון, ובזה לא נחלקו ר"מ ור"י. והנה ישנו גם ספר תורה שכתב אותו משה רבינו (וילך ל"א ט'), ונחלקו ר"מ ור"י היכן היה מונח. לדעת ר"מ היה מונח בתוך הארון, ולדעת ר"י בתחילה היה מונח על דף שיצא מהארון, ולאחר מכן היה על הארגז ששיגרו פלישתים (שמואל א' ו' ח'). נוסף לכך אומרת הגמרא (בב"ב, בירושלמי זה לא מוזכר), היו גם שני עמודי כסף שעשה שלמה המלך (שיר השירים ג' ט'), שלר"י היה מונחים בארון, ולר"מ מחוץ לארון. אלו עיקר הפרטים של הסוגיא.

### בחינת הלוחות השלמים ובחינת הלוחות השבורים

[ד] עולה שהארון היה כלי לשני דברים, ללוחות ולשברי הלוחות. למעשה בשקלים (פ"ו ה"א, דף כ"ד א' בדפי הירושלמי, דף ט"ו ב' בדפי הבבלי), ובירושלמי סוטה (פ"ח ה"ג דף ל"ה א'), ובתוספות בעירובין (ס"ג ב' ד"ה כל זמן), מובאת דעה שהיו שני ארונות. היה ארון עץ שבו היו מונחים שברי הלוחות (עי' עקב י' א'-ה'), והיה יוצא עמם למלחמות. והיה ארון בצלאל שבו מונחות הלוחות השניים, ולא היה מש מתוך המחנה. והפעם היחידה שיצא למלחמה היה בימי עלי ונשבה ביד הפלישתים (שמואל א' פ"ד-פ"ו), וזה למד"א ארון אחד היה, דאילו למד"א שני ארונות היו, גם באותה מלחמה יצאו עם ארון העץ (ירושלמי שקלים וסוטה שם) [1] [1]. א"כ לכ"ע לעולם לא יצאו למלחמה עם ארון שהיו בו רק הלוחות השניים השלמים. ומשהגיעו לבית המקדש בבנין שבנה שלמה אז לכולי עלמא לוחות ושברי לוחות מונחים בארון (תוס' שם). בין כך ובין כך צריך להתבונן ולהבין שישנם כאן שני כוחות, שני שרשים, שתי הבחנות. ישנם הלוחות הראשונים אשר שברת, היינו בחטא העגל, ומכיון שקודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד, א"כ אורייתא וישראל חד, א"כ כאשר הלוחות נשתברו גם ישראל נשתברו. קודם החטא "אני אמרתי אלוקים אתם ובני עליון כולכם" (תהלים פ"ב ו'), וכאשר ירדו ממדרגתם "אכן כאדם תמותון" (שם) (עי' ע"ז ה' א'). א"כ כח אחד שמונח בארון הוא הלוחות השבורים. אבל כח שני שמונח בארון הוא הלוחות השניים, שהם לוחות שלמים. אלו לוחות שבאו לכפר על חטא העגל, ומצד כך עיקר הארון הרי ניתן בבית המקדש בקדש הקדשים, שזה בחינת עדות לבורא עולם שנתכפר להם חטא העגל. כלומר זה שרש לביטול של המיתה וכח החיים. וכן איתא במדרש (יל"ש שמות פכ"ה רמז שס"ח), "ועשו ארון עצי שטים, מפני מה של עץ, לפי שהתורה נקראת עץ חיים". כלומר עשו הארון מעץ כי נמצא בו התורה שעליה נאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג' י"ח). התורה היא בבחינת עץ החיים, לא עץ הדעת טוב ורע. הרי זה בחינת הלוחות השלמות שהיו בארון.

### מצד הלוחות השלמים - ארון מלשון אור

[ה] א"כ מצד העץ, עץ חיים, היה הארון כלי ללוחות השלמים. ועל בחינה זו אומר בעל הטורים (תרומה כ"ה י') שארון אותיות אורן, שיש בה אורן של ישראל. ועד"ז מבואר בירושלמי (יומא פ"ה ה"ג דף כ"ז א', מובא בר"ח על הדף ביומא נ"ד ב'), "עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון, משניטל הארון היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא". וזה אותו אור דמעשה בראשית "אמר רבי אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו" (חגיגה י"ב א'). ועוד אמרו חז"ל (שמו"ר פרשה נ' פ"א) "שאל רבי שמעון בן יהוידק את רבי שמואל בר נחמן אמר לו בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהיכן נבראת האורה, אמר, נתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק העולם מזויו מראשו ועד סופו כמו שכתוב עוטה אור כשלמה ואח"כ נוטה שמים כיריעה, לפיכך פתח דבריך יאיר, ממנו למדו הצדיקים כשהיו מתחילין בדבר היו פותחין באורה, אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה שיעשה את המשכן, אמר בצלאל ובמה אפתח תחלה, פתח בארון שנאמר ועשו ארון". כל זה מצד הלוחות השלמים המונחים בארון.

## מצד הלוחות השבורים - ארון מלשון נורא

[1] משא"כ שברי הלוחות המונחים בארון, הם בחינת השיטים שבעץ. שיטים כמו שידוע מלשון שטות (במד"ר פרשה כ' פיסקא כ"ב, ועוד מקומות), אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות (סוטה ג' א'). ועל בחינה זו אומר הבעל הטורים (שם) "ארון אותיות נורא, כי הוא אש אוכלת". כמו שנאמר בפסוק (במדבר ד' י"ח) שהקב"ה הזהיר "אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי", כי עבודתם משא כלי המשכן. וכתוב במדרש (במד"ר פרשה ג' פיסקא י"א) "שהיה הארון מכלה בבני קהת והיה ממעטן שהיה מקצר ימיהם". וכן הכה הארון בפלישתים ששבוהו, וכן באנשי בית שמש כאשר הוחזר הארון לישראל (ש"א פ"ה), וכן הכה בעזה (ש"ב ו' ז) כאשר רצה דוד להעלותו לעיר דוד. כל זה מכה שברי לוחות המונחים בארון, שהם תולדת המיתה, שרש המיתה. וכן לעיל הזכרנו שלשיטה שהיו שני ארונות שבאחד מהם היו הלוחות השבורים, דוקא אותו ארון הוא שהיה יוצא עמם למלחמה. מפני שמלחמה באה מאותה נקודה של חטא, ולעתיד לבוא כאשר את רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה י"ג ב'), ולא יהיה חטא, גם מלחמה לא תהיה (ישעיה ב' ד', מיכה ד' ג'). עיקר המלחמה הוא בכח הטומאה בכח היצר כמו שידוע מאד (חובות הלבבות, שער ה' יחוד המעשה פרק ה'). המלחמה באה מאותה נקודה של "אכן כאדם תמותו". ישנה מלחמה פנימית בתוך האדם בין הנשמה לגוף, ומלחמה חיצונית בין ישראל לאומות, ובין האומות בינם לבינם, ולכן הארון שבו היו מונחים שברי לוחות הוא הארון שהיה יוצא עמם למלחמה.

## צירופי האותיות לפני החטא ולאחר החטא

[2] בארנו לעיל שישנם שלושה דברים בארון, הלוחות השלמים, הלוחות השבורים, וספר תורה (לר' יהודה הס"ת היה על מדף או על ארגז בחוץ). בעומק הדברים ישנם כאן שלשה כוחות. הלוחות השניים המונחים בארון הם כח החיים. שברי הלוחות המונחים בארון הם שרש כח המיתה, נשתברו הלוחות נשתברו נשמותיהם של ישראל ונתחייבו מיתה. הספר תורה הוא כח אמצעי. והנה אילו עם ישראל היו נשארים במדרגת הר סיני שם הם קיבלו את עשרת הדיברות, וכמו שידוע כל התורה כולה כלולה בעשרת הדיברות (רש"י פר' תרומה כ"ד י"ב בשם הרס"ג), והיו נשארים במדרגת "אני אמרתי אלוקים אתם", הרי שצירוף אותיות התורה היה שונה מצירוף האותיות שיש לנו השתא. למשל, לא היה הצירוף של "אדם כי ימות באהל" (חקת י"ט י"ד), כי הצירוף זה בא מכח "אכן כאדם תמותו". מחד ספר תורה כפי שכתב רבי חיים וואלז'נר (עי' נפש החיים שער ד' פרק כ"ז-כ"ח) שמקורו קדום ובקדושתו קאי. וכל צירוף שלא יהיה בו, אפילו שיש בו צירוף של אדם כי ימות באהל או שיש בו צירוף של פרשת מצורע שחשוב כמת, וכן על זה הדרך, שכל זה הוא תולדה של כח הטומאה שבעולם, אבל הספר תורה כספר תורה קאי בקדושתו העליונה של קודם חטא. אבל ההתלבשות שבו מתלבש בחטא, והוא מתפרש לפי אופני החטא שבו אנחנו נמצאים עכשיו.

## למה לפי ר"מ ספר התורה בארון בעוד שלפי ר"י הוא בחוץ על הארגז

[ח] והנה מצד השורש, הספר תורה שייך ללוחות השלמים, משא"כ מצד התפשטות ספר התורה הוא מתלבש בשברי הלוחות [2] [2]. נבאר כיצד זה מתאים לשיטות רבי מאיר ורבי יהודה. הנה לשיטת ר"מ בארנו שהספר תורה היה מונח בתוך הארון. וכן לשיטתו, יוצא שאורך ורוחב הארון לפי מידת טפחים, יוצא מספר שלם, אורך ט"ו טפחים ורוחב ט' טפחים. משא"כ לשיטת ר"י, שהספר תורה היה מחוץ לארון, אורך ורוחב הארון במידת טפחים יוצא מספר שבור, י"ב טפחים ומחצה באורך, וז' טפחים ומחצה ברוחב. א"כ מידות הארון לפי ר"מ נוטים יותר לשלימות, ולכן הספר תורה היה מונח בתוך הארון ליד הלוחות השלמים. משא"כ לר' יהודה שמידות הארון נטו לחוסר שלימות, לכן הספר תורה היה מונח מחוץ לארון, על גבי הארגז ששיגרו הפלישתים. מתוך שהפלישתים שבו את הארון לשבעה חודשים, והארון הכה בהם, מכח כך התחדש הארגז שהוא חלק מהארון, זה חלק שבא מכח המיתה, מכח השביה של הארון. לכן הספר תורה מצד ההתפשטות שלו שהוא מתפשט בבחינה של אדם כי ימות באהל, היה מונח על הארגז. א"כ ר"מ שבתורתו היה כתוב כתנות אור (בר"ר פרשה כ' פיסקא י"ב), דיבר בשרש. ר"י דיבר בהתפשטות. אבל אסור לאדם להתנהג רק לפי השרש. הוא חייב להתנהג לפי אדם כי ימות באהל, כר"י. אם כן יש כאן כח של לוחות ראשונים, וכח של לוחות שניים, וכח של ספר תורה שהוא בעצם כח ביניים, ומקומו לר"מ בפנים בלוחות השלמים, ולרבי יהודה בחוץ על הארגז שהוא כנגד הלוחות השבורים.

## ספר תורה רגיל יש לו שני עמודים, ספר תורה שבארון היה לו עמוד אחד

[ט] הגמרא בב"ב (י"ד א') מביאה ברייתא, שכל הספרים נגללים מתחילתן לסופן ויש להם עמוד אחד שעליו נגלל כל הספר,

וספר תורה יש לו שני עמודים, והס"ת נגלל על שניהם, לאו בהכרח בשוה. הגמרא מביאה עוד דין שס"ת מגויל צריך שיהיה בהיקפו ו' טפחים, וא"כ ברוחבו הוא ב' טפחים, דכידוע היקף העיגול פי שלוש מרוחבו. לפי זה מקשה הגמרא בעמ' ב', לפי ר' מאיר שנשאר בארון ב' טפחים לס"ת, אין זה מספיק, שהרי מלבד הב' טפחים לס"ת, צריך למצוא מקום לאויר שבין שני העמודים. הגמרא מתרצת שלס"ת שבארון היה רק עמוד אחד, וא"כ רוחבו ב' טפחים ולא יותר. הגמרא ממשיכה להקשות שב' טפחים בדיוק גם זה אינו מספיק, דקשה להכניסו ולהוציאו. מתרצת הגמרא שלא גללו כולו על העמוד, אלא חלק קטן בסופו גללו לעצמו (לא על עמוד), והניחוהו מעל השאר באויר הארון (ואין להתבלבל בין העמוד של הס"ת לבין עמודי הכסף שעשה שלמה, שלר"מ אותם עמודים היו בחוץ והס"ת בפנים, בעוד שלר' יהודה איפכא, העמודים בפנים וס"ת בחוץ).

### **במקום מלחמה ישנם שני צדדים, במקום חירות מהמלחמה ישנו צד אחד**

[י] עומק הדבר, כל ספר תורה יש בו שני צדדים כנגד ב' העמודים. ב' הצדדים מורים על מלחמה כנגד כח הרע. זה בחינת ספר תורה שמונח בחוץ לפי ר' יהודה שיש לו ב' עמודים. אבל ספר תורה שהוא מונח בתוך הארון, לשיטת ר' מאיר, יש לו רק עמוד אחד, כנגד צד אחד, שהוא "אני אמרתי אלוקים אתם". האדם כשהוא נופל למטה בחזרה אז הוא חוזר לרע הוא חוזר למלחמה. אבל במקום שיש חירות מן המלחמה, אזי יש רק צד אחד, שהוא הידבקות בבורא עולם ובתורתו, בנטיה אחר השרש בלי מלחמה. זהו ספר תורה דלעתיד לבוא, ספר תורה דרבי מאיר, שהיה מונח תוך הארון ויש לו רק עמוד אחד.

### **באיזה אופן יכולים להוציא ס"ת מהארון**

[יא] והנה על הצד שאה"נ נימא שקשה להכניס ולהוציא את הס"ת, הקשו התוס' (י"ד א' ד"ה שלא), למנפ"מ, הרי ס"ת זה אינו מיועד להכנס ולצאת, שהרי מקומו בארון בקדש הקדשים, ואפילו ביום הכיפורים לא קראו בו. לפי המדרש והגר"א שהבאנו לעיל, אולי אפשר היה לתרץ שאה"נ יכול להכנס בכל עת, יכול היה לעיין בס"ת. אבל התוספות אינם מביאים תירוץ זה, ובאמת אין זה מסתבר שהיה לאהרן רשות לעשות דבר שלכה"ג היה אסור לעשות ביה"כ. התוס' עצמם מתרצים דלצורך כדי לתקן שרי להיכנס לקדש הקדשים כדי שלא יתעפש ויתקלקל הס"ת. אפשרות שניה מביאים התוס', שלאחר שחרב משכן שילה, לא היה משכן, וממילא אפשר היה להוציא את הס"ת ולעיין בו. אם כן מבואר שיש שני שימושים לאותו ספר תורה. האחד רק שלא יתקלקל ויתעפש. אפשרות שניה היא לקרוא בו להדיא, וזה לאחר שחרב משכן שילה. ביתר עומק, ההבחנה הראשונה, שהס"ת לא יתקלקל, הוא מצד האבחנה של החיצוניות שבספר תורה, שיכול להיות בו קלקול. מה שאין כן מצד האבחנה השניה שמשמשים בספר תורה משחבר שילה עד בית ראשון, היינו לקרוא בו מצד התורה שבו, זה מצד הלוחות השלמים המונחים בארון. כפי שבארנו, יש באותו ספר תורה שני כוחות. יש את כח התורה שבו כפי שהוא בשרש, ויש את הבחנת התלבשות התורה בנקודה של קלקול. מצד שורש התורה היו משמשים באותו ספר תורה לקרוא. אבל מצד ההתלבשות באדם כי ימות, שרש הקלקול, אזי יכלו להשתמש בו רק באותה נקודה שמביאה לידי קלקול, דהיינו למנוע שלא יבוא לידי קלקול בצורת התשמיש שלו, כגון שהאותיות יכולות לזוז או להתעפש או להימחק.

### **ספר התורה שבארון היה משמש להגיה שאר ספרי תורה**

[יב] והנה במדרש (דב"ר פרשה ט' פיסקא ט'), יל"ש דברים זאת הברכה פל"א רמז תתקמ"א) כתוב "מה עשה משה באותו היום, כתב י"ג תורות לי"ב שבטים ואחת שתהא בארון, שאם יבקשו לזייף דבר שיהו מוציאים אותה שבארון". כלומר ספר התורה שבארון היה אמור להיות הסמכות העליונה להתיר כל ספק שנפל בספרים. וכיצד יכלו להיכנס לבית המקדש ולבדוק מה כתוב בספר תורה שבארון. וצ"ל שזה נכלל בתוך מה שאמרו התוס' שלצורך תיקון מותר להוציאו. זו בעצם הנקודה הפנימית שאמרנו. ישנה ההבחנה של הספר תורה המונח בשרש. ישנה ההבחנה שבהתפשטותו וירידתו למטה. וישנה ההבחנה כיצד השורש מאיר למטה. ספרי התורה שמשה רבינו כתב לשנים עשר השבטים יכולים להתקלקל. משא"כ ספר התורה שבארון אין יד אדם ממשמשת בו, וממילא הוא ישאר כפי שהיה. כאשר ישנו קלקול בחוץ, התיקון בא מאותו ספר תורה שמונח בפנים. זה כח הספר תורה שמונח בארון. מחד הוא מחובר ללוחות השלימות. מאידך הוא מחובר לשברי הלוחות המונחים בארון. זו סוגיא אחת בענין ספר התורה שהיה מונח בקדש הקדשים בארון.

[ג] סוגיה נוספת בגמרא שם היא אליבא ר' יהודה. הארון רוחבו ז' טפחים ומחצה, כולל כותליו. הלוחות אכלו ו' טפחים מרוחב הארון, נשאר טפח ומחצה. רביע טפח לכותל אחד ועוד רביע טפח לכותל השני. נותר טפח, בו שמו שני עמודי כסף, חצי טפח לזה וחצי טפח לזה, והם כעין עמודי ספר תורה ללוחות (רש"י). שואלים התוס' (ד"ה שבהן), למה לא נעשו אותם עמודים מזהב. ומתמצים בשם ר"ת שלא להזכיר מעשה עגל, דהרי חטא העגל היה מכח הזהב, ואין קטיגור נעשה סניגור. וכן אמרין במסכת ראש השנה (כ"ו א') דמשום הכי לא היה הכהן משמש לפני ולפנים ביום הכיפורים בבגדי זהב אלא בארבע בגדי לבן משום דאין קטיגור נעשה סניגור. מקשים התוספות, והרי התם (בר"ה הנ"ל) פריך והרי ארון שהיה של זהב והיה לפני ולפנים. כלומר הארון היה מצופה זהב או היו שלשה ארונות ופנימי וחיצון היו עשוי מזהב, ולמה לא חיישינן לאין קטיגור נעשה סניגור. ומשני (הגמרא שם) במכפר קא חיישינן לאין קטיגור נעשה סניגור, אבל הארון לא היה מכפר, הוא רק כלי, משא"כ הכהן גדול ביום הכיפורים שנכנס לפני ולפנים, בודאי לצורך כפרה הוא נכנס. א"כ, מסיימים התוס' קושייתם, למה חיישינן שיהיו העמודים מזהב, הרי לא באו העמודים לכפרה, דהם כלי או מעין כלי כארון עצמו. ומתמצים התוס' דהני העמודים נמי כעין מכפר הוו, דהם סימן להעמדת ישראל. כלומר, העמודים הם בבחינת כמו שכתוב בבתולת ישראל נפלה ולא תוסיף קום, שדרשו בברכות (ד' ב') שאת הפסיק צריך לשים לאחר לא תוסיף ולא לאחר נפלה, כלומר נפלה ולא תוסיף לנפול, אלא קום בתולת ישראל. והעמודים הם סימן לקימה מבחינת הנפילה שהיא בחינת החטא, ולכן הם בחינה של כפרה. ממשכים התוס', והוא שישד הפייט (שחרית יום א' דפסח לאחר ברכו), "תבנית אות יוסף עמודיו עשה כסף". פירוש, יוסף הוא בחינה של עגל שהוא שור קטן, דהרי יוסף נק' שור בזאת הברכה (ל"ג י"ז) "בכור שורו הדר לו", ולכך עמודיו עשה כסף ולא של זהב שלא להזכיר מעשה העגל.

## אין בארון עבודה ואינו תשמיש קדושה

[ד] הנה חזינן שהתוס' מחלקים בין שמונה בגדים של כהן גדול לבין הארון, שהארון אין בו עבודה, משא"כ שמונה בגדים יש בהם עבודה. ודוקא בדבר שיש בו עבודה שהוא בא לכפרה, שם חיישינן לאין קטיגור נעשה סניגור, כי כפרה הוא במקום החטא. משא"כ מציאות הארון בקדש הקדשים אינו מזכיר את החטא. והנה הרמב"ם בשרשי מנין המצוות, שרש י"ב, מבאר מדוע אין מונים את עשיית הכלים והבגדים בבית המקדש כמצוה בפני עצמה, אלא מונים במנין המצוות את בנין הבית, ועשיית הכלים והבגדים נכלל בזה, דאין מונים את חלקי המלאכה. והנה הרמב"ן (על מצות עשה ל"ג) כבר העיר שהכלים אינם חלק מבנין הבית שהרי בבית שני היו חסרים חלק מן כלים כגון הארון וזה לא היה מעכב, ועי' במגילת אסתר בעשה ל"ג שכתב שהרמב"ם סבר שזה עדיין חלק מבנין הבית למרות שאינו מעכב. והנה הרמב"ן (שם) ס"ל שהטעם שאין מונים את הכלים היא מפני שהם תשמישי קדושה לצורך עבודה. כגון בשלחן ישנה עבודת לחם הפנים. במנורה ישנה עבודת ההדלקה. במזבח הפנימי ישנה עבודת הקטרת. במזבח החיצוני ישנה עבודת הקורבנות. וכל הכלים הם בעצם תשמישי קדושה, וכיוון שהעבודה עצמה נמנית, התשמיש אינו נמנה. לפי זה אומר הרמב"ן (שם) יסוד גדול. הרי הארון אינו תשמיש קדושה, כי אין בו עבודה, ולכן יש למנותו את עשייתו כמצוה. למעשה במצות עשה ששכח אותן הרב, מונה הרמב"ן י"ז מצוות עשה, ועשיית הארון אינה ביניהם. ועי' בדרך מצוותיך לבעל המשנה למלך שמנה בסך הכל ל"ב מצוות עשה שהרמב"ן מחק מרשימת הרמב"ם והוסיף אחרים במקומם, וא"כ הי"ז שמנה הרמב"ן במצוות עשה ששכח אותן הרב, הם רשימה מאד חלקית, ולא רק עשיית הארון נשמט שם. סיוע ליסוד הרמב"ן נמצא בספורנו פרשת תרומה על הפסוק "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך" (כ"ה ט"ז), שכתב "ביאר ענינו בהיותו כלי בלתי נאות לעבודת שום זבח". רוצה לומר, למה הזכיר כאן הכתוב בעשיית הארון את ענין נתינת העדות בתוכו, מפני שחלוק הארון משאר הכלים, שהללו יש בהם עבודה שתפורט לקמן, משא"כ הארון שאין בו עבודה, סיים הכתוב לומר למה שימש כבר כאן.

## הבחנה שבארון אין עבודה והבחנה שיש בארון עבודה

[טו] אם כן מבואר כאן - הן בספורנו והן ברמב"ן - יסוד, שהארון חלוק מכל הכלים שהיו במקדש. בית המקדש כולו הוא נקודת עבודה, כל כלי וכלי יש לו נקודה של עבודה, דהרי זה כל ענין הבית המקדש, להיות מוקדש לעבודתו ית'. אבל בארון בקדש הקדשים מתגלה יסוד לגמרי אחר, שבארון עצמו לעולם אין עבודה. ולמרות שביום הכיפורים בארבע הפעמים שהכה"ג נכנס לעבוד בקה"ק, עבודת הקטורת, ועבודת הזאת הדם בין בדי הארון, הרי עובד הכה"ג סביב הארון, אבל מ"מ בארון עצמו אין עבודה, ולכן גם בבית השני היה עושה הכה"ג אותן עבודות אפילו שלא היה שם ארון כלל. אמנם בעומק י"ל שמצד הלוחות השלמים, "אני אמרתי אלוקים אתם" ולמעלה מן העבודה, מצד כך באמת אין עבודה בארון. אבל מצד השברי לוחות המונחים בארון, שאז חזרה הבחירה, ומצד כך נקרא בית המקדש בית הבחירה, מצד זה ישנה עבודה בארון. ולכן הכה"ג הנכנס ביוה"כ ארבע פעמים ועובד שלש פעמים, ועבודתו היא בין בדי ארון - עבודה זו היא מבחי' שברי הלוחות שבארון. ודוקא מבחי' הלוחות השלמים אין עבודה.

## כמה טבעות היו לארון

[טז] נדון עתה בענין בדי הארון. הנה רבי יוסי בר' חנינא ביומא (ע"ב א') מביא סתירה בפסוקים. מחד ישנו פסוק האוסר להסיר את הבדים מהטבעות. ומאידך ישנו פסוק המורה להכניס את הבדים בטבעות, ואם כן משמע שמותר להסירם ולהחזירם בעת המסעות. מתרצת הגמרא "מתפרקין ואין נשמטין". מסביר רש"י שבראשיהם היו עבים ובאמצען דקים, ולכן קשה להכניסם ולהוציאם לגמרי, אבל הבדים נעים בקלות במקומם. מאידך התוס' (ד"ה כתיב), מביאים פירוש אחר, דח' טבעות היו בארון, ד' עליונים וד' תחתונים, וד' בדים. בארבע טבעות היו ב' בדים קבועים, ובארבע טבעות האחרות היו ב' בדים שאותם היה מותר להסיר ולהכניס. והארון היה נישא בבדים המתפרקין, ולכאורה בשעת החניה היו מסירים אותם, ובשעת המסעות היו מכניסים אותם. ולא הכריעו התוס' האם הקבועים היו עליונים והמתפרקין תחתונים, או איפכא. עכ"פ לפ"ז הלשון מתפרקין ואין נשמטין הוא לצדדין. והנה גם האבן עזרא (פר' תרומה כ"ה י"ב) סבר שהיו ח' טבעות, אבל בדבריו משמע שהיו רק ב' בדים בד' טבעות העליונות, בעוד שהטבעות התחתונות היו רק ליופי ותפארת, ולא היו בהם בדים כלל. והרמב"ן שם מביא את פירוש האבן עזרא, ונראה שהיתה לו גירסה הפוכה באבן עזרא מאשר לפנינו, דהיינו שלגירסתו הטבעות העליונות היו ליופי, ובתחתונות היו הבדים הקבועים לשאת בהם את הארון. האבן עזרא כמובן לא בא לתרץ את קושית ר' יוסי בר' חנינא, ויכול היה לתרץ כרש"י, אבל בודאי שלא יכול היה לתרץ כתוס'.

## למה עבודת הכה"ג בקה"ק היתה בין בדי הארון

[יז] והנה לפי שיטת התוס' אפשר לבאר שמצד מה שבארון מונחים בו לוחות שלמים ולא שברי לוחות, אין צורך לשאת את הארון כלל, אלא מנוחה בחלקו, אין יציאה למלחמה, ועם ישראל היו נכנסים מיד לארץ ישראל ובונים את בית הבחירה. רוב טילטולי הארון באו מכח החטא, ובעומק כן הוא בכל הכלים. לכן מצד שורש הארון בלוחות השלמים, יש הבחנה בבדים שאסור להסירם, וכל תכליתם הוא ליופי ותפארת, ולא לשם נשיאה. מאידך ההבחנה בבדים שמסירים ומכניסים אותם, היא מצד השברי לוחות שבארון, ומצד שורש השבירה מגיעה הגלות והמלחמה, וכן נפילת הארון בידי הפלישתים. והנה לעיל בארנו שהעבודה ביוה"כ אינה מצד הלוחות השלמים אלא מצד השברי לוחות. וכל אותה עבודה היתה בין בדי הארון. שם היה מניח את המחטה (משנה יומא נ"ב ב'), ושם היה מזזה מדם השעיר ומדם הפר (משנה יומא נ"ג ב'). ולכאורה דוקא שם מפני ששם מקום הנשיאה של הארון, למרות שאין זה מבואר להדיא בתוס'.

## נשיאת הארון שליש למעלה מכתף ושני שליש מתחת לכתף

[יח] והנה נחלקו רש"י והרמב"ן כיצד נשאו את הארון. דבגמרא בשבת (צ"ב א') מבואר דגמירי שכל דבר שנושאים, שליש מעל כתפי הנושאים ושני שליש מתחת. ובארון פירש רש"י (שם ד"ה אשתכח), שו' טפחים ושני שליש טפח היה מתחת לכתף, והשאר מעל הכתף, שהרי הארון עם הכרובים י' טפחים. מאידך הרמב"ן על התורה (פר' תרומה כ"ה י"ב) פירש שהטבעות לבדים היו בתחתית הארון, וממילא כאשר נשאו את הארון היה גבוה למעלה על כתפי הכהנים (וצ"ע מה כוונתו במה שכתב שיותר קל לשאת את הארון כאשר הטבעות בתחתית הארון). והמנחת חינוך (מצוה צ"ה אות י"א) תמה עליו, שהרי מהגמרא בשבת משמע שצריך להיות שני שליש מתחת לכתף הנושאים. עכ"פ לפ"ז גם לפי רש"י צריך לומר שהטבעות לא היו ממש בגג הארון אלא בשני שליש הגובה. והנה יש להבין למה שליש היה למעלה ושני שליש למטה. ויש לומר, שהרי בארנו לעיל שישנם שלשה חלקים בארון. ישנם הלוחות השלמים וזו הבחנת חלק הארון שלמעלה מהכתף שהוא השליש העליון. ישנו ספר התורה שהוא הבחנת השליש האמצעי הנמצא מתחת לכתף. וישנם הלוחות השבורים שהם הבחנת השליש התחתון.

## ענין ג' ארונות עשה בצלאל

[יט] והנה מובא בגמרא (יומא ע"ב ב'), ובשקלים ט"ז ב' בדפי הבהלי) ששלושה ארונות עשה בצלאל, האמצעי היה עצי שיטים, הפנימי והחיצון היו מזהב. בירושלמי שקלים שם מובאת גם שיטה שהיה ארון אחד מעץ מצופה בזהב מפנים ומבחוץ. והנה במדרש (שמ"ר פרשה ל"ה פיסקא א') כתוב "האור שברא הקב"ה ביום ראשון וכו' כיון שנסתכל וכו' שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב, מהו כי טוב שהיה אורו נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה וכו' והרבה בריות ברא הקב"ה בעולם ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן והיו ראויין להגנז

ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה, ואיזה, זה זהב". ביאור הדבר, הזהב יש בו שני חלקים, ישנו חלק הזהב שצריך להיגנז יחד עם האור, ומצד כך מאיר ארון הזהב הפנימי, וכנגדו הלוחות השלמים. וישנו הזהב החיצון שהקב"ה השאיר אותו אפילו לאחר החטא לכבודו, והוא כנגד ארון הזהב החיצון, והוא כנגד הלוחות השבורים. וישנו ארון עצי שיטים האמצעי, זה העצי שיטים שבארנו לעיל שהוא נקודת האמצע, מחד זה עץ חיים למחזיקים בה, מאידך זה שיטים מלשון שטות שהוא שרש החטא.

## היכן נמצא הארון השתא

[כ] והנה ידוע שבבית שני לא היה ארון, דחמישה דברים היו בין בית ראשון לבית שני (יומא כ"א ב'), ארון כפורת כרובים, אש, שכינה, רוח"ק, אורים ותומים. במקומו היה בבית שני אבן מימות דוד ושמואל הנק' שתייה, גבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן את המחתה. בבית הראשון היה מניחה בין הבדים (משנה יומא נ"ב ב'). ועי' ביומא (משנה וגמרא נ"ג ב', נ"ד א') היכן הארון נמצא השתא. ישנן בזה ג' שיטות. שיטה ראשונה שהארון גלה לבבל. שיטה שניה שהוא נגנז בלשכת דיר העצים. ושיטה שלישית שבמקומו נגנז. א"כ ישנן כאן שלש בחינות. מצד מה שהארון שייך לקודם החטא, הוא נגנז במקומו. דהרי ידוע שמקום ארון אינו מן המדה (מגילה י' ב', יומא כ"א א'), דמעולם לא היה לו מקום, עשר אמות מימין, עשר משמאל, עשר מלפנים, עשר מאחור (עי' רש"י ביומא שם), וא"כ זה היינו הך כמו לומר שנגנז במקומו, דזה מהותו שאין לו מקום. ברגע שהמדריגה הזו נעלמה, מיד נגנז במקומו, דאין נקודה של רע יכולה לנגוע בארון. ובחי' זו היא כנגד הזהב הפנימי, אותו זהב הפנימי שהיה ראוי להיגנז ביום הראשון שברא הקב"ה את עולמו. מצד השיטה שנגנז בלשכת דיר העצים, זו בחינת הספר תורה, שהיא בחינת העץ שנמצא בארון, שהוא הארון האמצעי. מצד השיטה השלישית שגלה לבבל, זו ההבחנה של שברי הלוחות, ששם שרש כל הגלויות.

## כרובים מעורין זה בזה

[כא] והנה פירוש השם שתייה לאבן שהיתה במקום הארון, מובא בברייתא (יומא נ"ד ב'), "תנא שממנה הושתת העולם". בעומק מקום הארון היה תמיד באבן השתייה. הארון הגיע מאותה נקודה שרשית שממנה הושתת העולם, אותה נקודה שאינה מן המידה. ובעומק יותר, מה שמקום ארון אין בו נקודת עבודה, אין זה רק מצד אדם ראשון קודם החטא, אלא מצד הנקודה היותר קדמונית שממנה הושתת העולם. לפי זה לשון שתייה היא שתייה כפשוטו, כמו שארז"ל "עד ארבעים שנים מיכלא מעלי, מכאן ואילך משתה מעלי" (שבת קנ"ב א'). מארבעים שנים אדם מעדיף את השתייה על האכילה, כי בעומק השתייה היא למעלה מהאכילה, היא למעלה מהקומה של עד ארבעים שנים שאז האדם מגיע לבינה. כאשר הוא עולה למעלה לקומת בינה, זה נקרא אבן השתייה. אז מאיר האור של שרש נקודת הבריאה בעולמו של הקב"ה, ובעומק זה למעלה מן הארון עצמו, "כי בענן אראה על הכפורת" (אחרי מות ט"ז ב'). בבית הראשון נגלה הקב"ה על ידי הכפורת. בזמן שעושים רצונו של מקום, פני הכרובים איש אל אחיו (ב"ב צ"ט א'), כמעט איש ולויות (מלכים א' ז' ל"ו), ואם לא, פניהם לבית. אומרת הגמרא (יומא נ"ד ב'), "אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה הוציאו לשוק ואמרו ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו". בשעה שחרב הבית הם היו מעוררים זה בזה. ידועה השאלה (עי' ריטב"א יומא נ"ד ב' ד"ה בשעה) איך הם היו מעוררים זה בזה, הרי זה זמן של חורבן. כמה מהאחרונים תירצו (עי' למשל תורה תמימה על איכה א' ח' אות ק"ד, ושיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ תשל"א פרשת פנחס), דבעת הפרידה מתעצמת האהבה ביותר, א"נ (ספר עבודת ישראל לר' ישראל קמחי) דבשעה שהבעל יוצא לדרך צריך לפקוד אשתו (או"ח ר"מ), אבל בעומק זו אותה האבחנה שיום שחרב בו הבית נולד משיח (פתיחה לאס"ר סוף אות י"א, איכ"ר פרשה א' אות נ"א, ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד דף י"ז ב'), מאותה נקודה שהם יצאו בעצם מקדש הקדשים וניטל הארון ונגנז, אז נגלה אבן השתייה שזה העומק הפנימי שלמעלה מן הארון עצמו.

[1] [3] עי' ברש"י (עקב י' א') שכתב שגם למד"א שני ארונות היו, הארון שיצא למלחמה בימי עלי היה ארון בצלאל, וצ"ע דברושלמי לא משמע כך.

[2] [4] והנה לאורך כל המאמר הלוחות השלמים הם מיוחסים לשורש והלוחות השבורים להתפשטות. ולכאורה זה קשה,

שהרי סוף סוף הלוחות השלמים הם הלוחות השניים שלאחר החטא, ואיך הם מיוחסים לשורש. ובאמת יש כאן דבר והיפוכו. מחד, בלוחות ראשונים יש שורש קודם שנשתברו. מאידך, לאחר השבירה, לוחות שניים שלמים וראשונים שבורים. ובעומק מכה החיבור של שניהם נגלה כח השלמות בשבורים. ואז איכא בהם תרתי, גם שלמים וגם ראשונים. בודאי לוחות ראשונים למעלה מן השניים, אולם בהתפשטות, בשניים נגלה שורש של שלמות ולא בראשונים. וא"כ יש כאן דבר והיפוכו.

במקום אחר (מאמר תשובה ולמעלה מן התשובה), בארנו יסוד שבלוחות השניות היה גילוי גבוה יותר מהגילוי של מתן תורה, שלוחות ראשונים שניתנו בפרהסיא נשתברו, כי היה שם גילוי של נותן ומקבל, כי היתה בהם השגה ותפיסה. אבל לוחות שניים ניתנו בצינעא, ללמדנו שהמקבל והנותן נכללים זה בזה, ואין היכר כלפי חוץ שיש פירוד ביניהם, אין כאן תפיסה, עי"ש. לפ"ז יש להוסיף שלוחות הראשונים הם בסוד צדיק מעיקרא. ולוחות שניים הם בסוד בע"ת. ובמקום שבע"ת עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. אולם מאידך ישנה בחינה שצדיק מעיקרא עדיף. מצד השורש צדיק מעיקרא עדיף, וזה בחינת יוסף. אולם מצד ההתפשטות בע"ת עדיף, והוא סוד אור חוזר, סוד מלכות דוד. והוא סוד אורות כלים, וסוד נוק' ודוכ' מי מעל מי. וזהו סוד הבריאה שא"א לעמוד עליו. זו שאלה שנמצאת במקומות רבים, פעם נראה שזה עדיף ופעם נראה ההיפך. ובע"ת הוא בבחינת צינעא כי התשובה קדמה בעולם והיא שורש במקום הנעלם.

- [\[קדושים 5\]](#)
- [\[אחרי מות 6\]](#)
- [\[סוגיות בפרשה 7\]](#)

## Featured Image Text:

אחרי מות - קדושת הארון

**Source:** <https://bilvavi.net/shiur/סוגיות-בפרשה-034-אחרי-מות-קדושים-ארון>

### Links

- [1] [file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#\\_ftn1](file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#_ftn1)
- [2] [file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#\\_ftn2](file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#_ftn2)
- [3] [file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#\\_ftnref1](file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#_ftnref1)
- [4] [file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#\\_ftnref2](file:///D:/DATA-ACTIVE/BILVAVI/ARCHIVES/%D7%90%D7%A8%D7%9B%D7%99%D7%95%D7%9F%20-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/1-%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A4%D7%A1/%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%A4%D7%A8%D7%A9%D7%94/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9B%D7%94%20%D7%91%20%D7%94%D7%A8%D7%91%20%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99%20%D7%A7%D7%93%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%95%D7%9F.doc#_ftnref2)
- [5] <https://bilvavi.net/kedoshim>
- [6] <https://bilvavi.net/acharei>
- [7] <https://bilvavi.net/sugios>